

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології і соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

кафедра соціальної допомоги та практичної психології

(повна назва кафедри)

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: «Вивчення особливостей прояву девіантної поведінки підлітків»

«The study of the peculiarities of the deviant behavior of adolescents»

Виконав: студент денної форми навчання
спеціальності 053 Психологія

Саввіна Аліса Олегівна
(ПП)

Керівник ст. викладач Дикіна Л.В.

Рецензент ст. викладач Уханова А.І.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 5 від 03 грудня 2018 р.

Завідувач кафедри

_____ Песядло Е.М.
(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № 1

протокол № від 2018 р.

Оцінка / /
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

_____ Якупов В.А.
(підпис)

Одеса – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	6
1.1. Характеристика поняття «девіантна» поведінку, основні причини його поведінки у підлітків.....	6
1.2. Види девіантної поведінки	13
1.3. Виявлення девіантної поведінки неповнолітніх.....	24
Висновки до першого розділу.....	29
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОПРОФИЛАКТИЧНОЇ І КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ	29
2.1. Профілактика відхилень у поведінці.....	29
2.2. Корекція девіантної поведінки підлітків	34
Висновки до другого розділу	39
РОЗДІЛ ІІІ. ДІАГНОСТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ	38
3.1. Опис методик і процедури дослідження девіантної поведінки підлітків	38
3.2. Емпіричне дослідження схильності підлітків до девіантної поведінки	48
Висновки до третього розділу.....	53
ВИСНОВОК	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	59
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна ситуація розвитку суспільства супроводжується зростанням такого негативного соціального явища в підлітковому середовищі, як девіація. Право на нормальні умови життя для підлітків гарантовано і конвенцією ООН про права дитини, і Конституцією нашої держави, і ще багатьма іншими документами, але не завжди реалізується на практиці.

На жаль, діти та підлітки - найбільш незахищена категорія населення, і їм, безумовно, потрібна допомога і підтримка дорослих, а існуючі в дитячому середовищі проблеми вимагають свого невідкладного вирішення. Стає питання, що можна зробити на психолого-педагогічному рівні, щоб допомогти підліткам в забезпеченні того захисного бар'єру, який здатний відбити, нейтралізувати дію різних негативних факторів?

Виникає потреба в цілісному підході до вивчення усього розмаїття загальних зв'язків і закономірностей молодого покоління, в розгляді молоді як органічного суб'єкта розвитку суспільства.

У сучасних соціологічних дослідженнях поняття «підлітки» розглядається не просто як вікова група, а як специфічне соціально-демографічне утворення, що характеризується, з одного боку, властивими йому психолого-фізіологічними особливостями, пов'язаними переважно зі здійсненням основної діяльності - підготовкою і включенням в суспільне життя, в соціальний механізм; з іншого - своєю субкультурою, внутрішньою диференціацією, відповідної соціальному поділу суспільства.

Наукове вивчення відхилень здійснюється в соціології, психології, кримінології, психопатології. У стадії становлення знаходиться нова наукова дисципліна - психологія девіантної поведінки. Криміналізація соціального середовища, різке ослаблення нормативно-моральної регуляції суспільних відносин, - ці та інші негативні тенденції в розвитку сучасного суспільства ставлять перед соціологічною наукою виключно важливе завдання по

вивченню природи, закономірностей девіантної поведінки і його суб'єктів - девіантної особистості.

Найбільші труднощі в пристосуванні до вимог сучасної складної економічної, політичної, духовної життя відчувають підлітки. Девіантна поведінка підлітків є, з одного боку, результатом різноспрямованих за змістом і формам реалізації процесів, що відбуваються в суспільстві в цілому, з іншого боку, тих змін, які відбуваються в середовищі найближчого оточення: в сім'ї, школі. Зростання підліткової злочинності збільшується темпами зростання правопорушень в інших групах. Сьогодні вчені визначають підлітків як соціально-демографічну групу суспільства, що виділялася на основі сукупності характеристик, особливостей, властивостей, які обумовлені рівнем соціально-економічного, соціально-психологічного, культурного розвитку, специфіки соціалізації в суспільстві.

Тому проблеми підлітків досліджуються як комплексно, в контексті вивчення всього суспільства, його основних характеристик, структурних зрушень і змін, так і диференційовано - як особливої соціальної групи, з притаманними їй ознаками і властивостями.

Об'єктом дослідження в цій роботі виступають схильність підлітка до девіантної поведінки та особливості її прояву. Поведінка підлітка багатогранна, досить непередбачувана, і за допомогою таких наук, як психологія і соціологія, вчені шукають спосіб побудувати зв'язок між вчинками і можливими факторами ризику для комфортного забезпечення життєдіяльності культурного середовища.

Предметом є девіантна поведінка у підлітків. Багато причин, які породжують порушення норм поведінки підлітків, вдається виявити і своєчасно усунути. Відхиляючу поведінку нерідко пояснюють тим, що дитина, підліток або юнак не може правомірними засобами задовольнити свої соціально-психологічні потреби у визнанні, довірі, самоствердженні.

Метою даної роботи є вивчення проблеми девіантної поведінки підлітків, опис видів і розгляд соціо-психологічного аспекту причин

«девіації» підлітків, а також моделей діагностики і методів профілактики та корекції девіантної поведінки.

Для досягнення поставленої мети ми сформулювали наступні **завдання**:

1. Вивчення понятійного апарату такої категорії клієнтів як «підліток з девіантною поведінкою».
2. Опис видів девіантної поведінки.
3. Розгляд особливостей прояву та причин, що впливають на формування девіантної поведінки у підлітків.
4. Визначення моделей діагностики «поведінки, що відхиляється від норми».
5. Розгляд методів корекції девіантної поведінки у підлітків.
6. Проведення методик на визначення схильності до девіації та обробка результатів.

Гіпотеза дослідження. Ми допускаємо, що хлопці більш схильні до різних видів прояву девіантної поведінки, ніж дівчата.

При дослідженні були використані **методи** збору необхідної літератури, вивчення понятійного апарату, теоретичного аналізу даних, і узагальнення отриманої інформації.

У дослідженні використовувалися **методики**:

1. Методика діагностики девіантної поведінки неповнолітніх Е.В. Леуса та А.Г. Соловйова;
2. Методика визначення рівня тривожності Ч.Д. Спілбергера;
3. Методика «Особистісна агресивність і конфліктність».

Практичне значення: отримані в ході дослідження результати можуть бути використані в практичному застосуванні рекомендацій по корекції соціалізації підлітків, схильних до протиправної поведінки.

Структура. Дипломна робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загального висновку, списку використаної літератури та додатків.

ВИСНОВОК

Підлітковий вік - як перехідний період зтягується в основному через велику частину часу необхідного для засвоєння «дорослих ролей». Для досягнення статусу дорослості підліткам доводиться справлятися з низкою завдань розвитку, які виникають на цьому етапі життєвого шляху. В процесі виконання цих завдань можуть виникати труднощі та часто має місце девіантна і делінквентна поведінка.

Проаналізувавши психолого-педагогічні роботи та дослідження з питань девіантної поведінки можна сформулювати основні причини, що призводять до девіантної поведінки.

Це - потреба в самоповазі; агресивність; емоційна нестійкість; наявність акцентуації характеру; низька самоповага; відхилення в психічному розвитку; неадекватна самооцінка та ін.

Основними формами девіантної поведінки серед підлітків є: втечі з дому, бродяжництво, проституція, алкоголізм, суїцид, страхи і нав'язливість, вандалізм.

Аналізуючи особистість неповнолітнього правопорушника, можна відзначити його залежність від:

1. Спадково-біологічних факторів, а саме ті, що негативно впливають: алкоголізм, схильність до нервових або психічних захворювань одного з батьків, патологічна вагітність, пологи.

2. Найближчого соціального оточення підлітка: сім'я, соціально-економічний статус батьків, братів, сестер, особливості виховання, школа, положення підлітка в класі, ціннісні орієнтації, друзі, статус підлітка в групі друзів.

3. Особистісних характеристик підлітка, таких як: особливості характеру і темпераменту, ціннісно-мотиваційний блок, мотивація досягнення цілей, рівень домагань, самооцінка і можливі конфлікти у сфері

самооцінки.

4. Правосвідомості підлітка.

Щоб боротися з ростом девіантної поведінки серед підлітків, потрібні підходи, що поєднують роботу на індивідуальному рівні з заходами, що робляться на організаційному рівні школи, позашкільних спортивних та інших установ. Потрібні заходи, що вживаються на загально-соціальному рівні, щоб створити такий соціальний клімат, в якому визнається вся серйозність підліткової девіантної поведінки.

Проблема підліткової девіантної поведінки має психологічні, педагогічні, соціальні, юридичні та ін. аспекти. Незважаючи на всі вжиті сьогодні державні заходи, виховний потенціал сім'ї недостатньо підкріплюється позитивними тенденціями в духовно-моральному розвитку і вихованні дітей в громадській сфері.

Серйозної уваги, як і раніше, вимагає підвищення педагогічної і психологічної культури батьків. Вирішення цих конкретних організаційних завдань дозволить створити умови для виконання найважливішої функції - попередження і корекцію несприятливих явищ соціальної дезадаптації підростаючого покоління.

В роботі було проведено дослідження студентів коледжу за трьома методиками:

- Методика «Особистісна агресивність і конфліктність».
- Тестування за методикою Спілбергера-Ханіна.
- Тест схильності до девіантної поведінки Леуса Е.В.

Виходячи з результатів обробки результатів дослідження, можна стверджувати, що суттєвої різниці в показниках між хлопцями та дівчатами виявлено не було. Гіпотеза була частково підтверджена.

Таким чином, в даній роботі були розглянуті причини поведінки, загальна характеристика підліткового віку, типи відхилень у поведінці, була організована і проведена діагностика підлітків.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що мета і завдання,

поставлені на початку роботи, були успішні досягнуті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонян Ю.М. Несприятливі умови формування особистості в дитинстві і питання попередження злочинності / Ю.М. Антонян, Ю.Г. Саліче.– М. : Наука, 2009. – 210 с.
2. Батаршев А.В. Базові психологічні властивості і самовизначення особистості: Практичний посібник з психологічної діагностики / А.В. Батаршев.– СПб. : Мова, 2005. – 208 с.
3. Беличева С.А. Характеристика сучасного стану проблем девіантної поведінки неповнолітніх та шляхи їх вирішення / С.А. Беличева. – М.: Закон і правопорядок, 2009.- 59 с.
4. Битянова М.Р. Організація психологічної роботи в школі / М.Р. Битянова.– К. : Генеза, 2000. – 298 с.
5. Бодалев А.А. У світі підлітка / А.А. Бодалев.– М.: Медицина, 2016. – 296 с.
6. Василькова Ю.В. Соціальна педагогіка / Ю.В. Василькова, Т.А. Василькова. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 610 с.
7. Гонеев А.Д. Основи корекційної педагогіки: Навчальний посібник для студ. вищ. пед. закладів / А.Д. Гонеев, Н. І. Лифинцева, Н.В. Ялпаєва. – 4-те вид., – М. : Академія, 2008. – 272 с.
8. Гонеев А.Д. Основи корекційної педагогіки: Навчальний посібник для студ. вищ. пед. закладів / А.Д. Гонеев, Н.І. Лифинцева, Н.В. Ялпаєва. – М.: Академія, 2002. – 280 с.
9. Дерманова І.Б. Діагностики емоційно-морального розвитку / І.Б. Дерманова. – СПб.: Видавництво «Річ», 2002. – 176 с.
10. Дерманова І.Б. Методика «Особистісна агресивність і конфліктність». Діагностика емоційно-морального розвитку / І.Б. Дерманова.– СПб., 2002. – 208с.
11. Діксон У. Двадцять великих відкриттів в дитячій психології /

Уоллес Діксон. – СПб.: Прайм-Єврознак, 2007.– 448 с.

12. Дубського І.В. Психокорекційна робота в загальноосвітніх установах / І. В. Дубський. – М., 2009. – 89 с.

13. Залигіна Н.А. Адиктивна поведінка молоді: профілактика і психотерапія залежностей / Н.А. Залигіна, Я.Л. Обухів, В.А. Полікарпов. - М.: ПроPILEї, 2013. - 196 с.

14. Захаров А.Н. Як попередити відхилення в поведінці дитини / А.Н. Захаров. – М.: Просвітлення, 2009. – 127 с.

15. Зікратов В. Девіантно-делінквентна поведінка дітей та підлітків / В. Зікратов. – 2008. – №1.

16. Змановська В.Е. Девіантологія (психологія відхилення): навчальний посібник / В.Є. Змановська. – М.: Академія, 2006. – 164 с.

17. Іванов В.М. Девіантна поведінка: причини і масштаби / В.М. Іванов. // Соціально-політичний журнал. – 1995. – № 2.

18. Кареліна А.А. Психологічні тести / А.А. Кареліна. – М., 2003, – 247 с.

19. Клейберг Ю.А. Девіантологія. Хрестоматія. / Ю.А. Клейберг. – СПб: Мова, 2007. – 412 с.

20. Клейберг Ю.А. Психологія девіантної поведінки: учб. посібник / Ю.А. Клейберг. – М.: Сфера, 2011. – 60 с.

21. Клейберг Ю. А. Соціальна норма. Девіантна поведінка. Конфлікт: Монографія. / Ю.А. Клейберг. – Краснодар, 2003. – 252 с.

22. Клейберг Ю.А. Психологія девіантної поведінки / Ю.А. Клейберг.– М.: ТЦ Сфера, 2001. 2003. – 160 с.

23. Ковальов В. В. Психіатрія дитячого віку: Керівництво для лікарів / В. В. Ковальов. – М., 2012. с. 608.

24. Ковальчук М.А. Девіантна поведінка. Профілактика, корекція, реабілітація / М.А. Ковальчук, И.Ю. Тарханова. – М.: Владос, 2014. – 288 с.

25. Коджаспирова Г.М. Психолого-педагогічний словник / Г.М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М., 2000. – 176 с.

26. Коен А. Дослідження проблем соціальної дезорганізації і відхилень у поведінці / А. Коен. – М. : Педагогіка, 2005. – 272 с.
27. Колесникова Г.І. Девіантна поведінка для студентів вузів / Г.І. Колесникова, А.Б. Котова, І.А. Петрулевич. – М. : Фенікс, 2012. – 128 с.
28. Кон І.С. Дитина і суспільство / І.С. Кон. – М.: Академія, 2003. – 336 с.
29. Кумарина Г.Ф. Корекційна педагогіка в початковій освіті: Учб. посібник для студ. сред.пед. закладів / Г.Ф. Кумарина, М.Е. Вайнер, Ю.Н. Вьюнкова.– М.: Академія, 2001. – 320 с.
30. Леонова Л.Г. Питання профілактики адиктивної поведінки в підлітковому віці: навчально-методичний посібник / Л.Г. Леонова, Н.Л. Бочкарьова.– Новосибірськ: Новосибірський медичний інститут, 2001.– 48 с.
31. Леус Е. Д. Особливості поширеності девіантної поведінки у підлітків міської та сільської середовища / Е.Д. Леус, П.І. Сидоров, А.Г. Соловйов. - К: Тарту, 2009. - 213 с.
32. Личко А.Е. Психопатії та акцентуації характеру у підлітків / А.Е. Личко. – М., 2002. – 121 с.
33. Мудрик А.В. Соціальна педагогіка: підручник / Мудрик А.В. – М.: Академія, 2007. – 192 с.
34. Мухіна В.С. Вікова психологія: феноменологія розвитку, дитинство, отрочество / В.С. Мухіна. – М.: 2000. – 456 с.
35. Нікітін В.А. Девіантна поведінка дітей і підлітків. Проблеми та шляхи їх вирішення. / В. А. Нікітін.- М.: Центр, 2010. – 118 с.
36. Овчарова Р.В. Технології практичного психолога освіти / Р.В. Овчарова.– М.: Сфера, 2001. – 448 с.
37. Подласий І.П. Курс лекцій з корекційної педагогіки: Учеб.пособие для студ.сред.спец.учеб. закладів / І.П. Подласий.– М.: Владос, 2003. – 352 с.
38. Прохоров О.А. Практикум з психології станів: Навчальний

посібник / О.А. Прохоров. – СПб: Мова, 2004. – 480 с.

39. Пузанов Б.П. Навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку / Б.П. Пузанов, Н.П. Коняєва, Б.Б. Горскін; під ред Б.П. Пузанова. – М.: Академія, 2001. – 272 с.

40. Райгородский Д.Я. Практична психодіагностика / Д.Я. Райгородський. – Самара, 2004. – 672 с.

41. Рожкова М.І. Виховання важкої дитини: Діти з девіантною поведінкою / М.І. Рожкова. – М.: 2001. – 240с.

42. Рудакова І.А. Девіантна поведінка / І.А. Рудакова, О.С. Ситникова, Н.Ю. Фальчевська.– Ростов-на-Дону: «Фенікс», 2005.– 156 с.

43. Рудакова І.А. Девіантна поведінка / І.А. Рудакова, О.С. Ситникова, Н.Ю. Фальчевская. – М.: Фенікс, 2016. – 160 с.

44. Славіна Л.С. Важкі діти: вибрані психологічні праці / Л.С. Славіна. – М.: 2002. – 432 с.

45. Степанов В.Г. Психологія важких школярів: Уч. посібник для вчителів і батьків / В.Г. Степанов. – М., 1996. – 320 с.

46. Хуртова Т.В. Форми професійного навчання педагогів: майстер-класи, технологічні прийоми / Т.В. Хуртова. – В: Учитель, 2008. – 207 с.

47. Шмельов А.Г. Делінквентна поведінка / А.Г. Шмельов. – М.: Ростов н / Д: Фенікс, 2000. – 542 с.

48. Шнейдер Л.Б. Девіантна поведінка дітей і підлітків / Л.Б. Шнейдер. – М., 2005. – 336 с.

49. Шнейдер Л.Б. Психологія сімейних відносин / Л.Б. Шнейдер. – М.: 2001. - 512 с.

50. Якунін В.А. Педагогічна психологія / В.А. Якунін. – 2-ге вид. – СПб.: Видавництво, 2000. – 349 с.